

ALYTAUS RAJONO SAVIVALDYBĖS TARYBA

SPRENDIMAS

**DĖL ALYTAUS RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS
2021 METŲ ATASKAITOS**

2023 m. balandžio 6 d. Nr. K-32

Alytus

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos stebėsenos (monitoringo) įstatymo 10 straipsniu, Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“, Alytaus rajono savivaldybės taryba n u s p r e n d ž i a:

Pritarti Alytaus rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2021 metų ataskaitai (pridedama).

Savivaldybės meras

Algirdas Vrubliauskas

PATVIRTINTA
Alytaus rajono savivaldybės tarybos
2023 m. balandžio 6 d.
sprendimu Nr. K-32

Alytaus rajono savivaldybės 2021 metų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita

2022

TURINYS

<u>IVADAS</u>	4
<u>1. BENDROJI DALIS</u>	5
<u>1.1. Demografinė situacija</u>	5
<u>1.2. Socioekonominė situacija savivaldybėje</u>	6
<u>1.3. Sveikata savivaldybėje</u>	7
<u>2. 2021 METŲ ALYTAUS R. SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS</u>	11
<u>3. SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ</u>	18
<u>3.1. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų</u>	18
<u>3.2. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo piktybinių navikų</u>	19
<u>3.3. Prioritetinė problema. Išorinės mirties priežastys</u>	21
<u>4. 2022 M. SUAUGUSIŲJŲ GYVENSENOS TYRIMAS</u>	23
<u>IŠVADOS</u>	29

IVADAS

Visuomenės sveikatos stebėseną Alytaus r. savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“. Pateikiami rodikliai atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (LSS) tikslai ir jų uždaviniai. Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitos tikslas – pateikti pagrindinius savivaldybės gyventojų sveikatą atspindinčius rodiklius, jų dinamiką ir jų pagrindu pateikti rekomendacijas bei prioritetines kryptis savivaldybės plėtros plano siekiniams, strateginio veiklos plano priemonėms. Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema sveikstat.hi.lt.

1. BENDROJI DALIS

1.1. Demografinė situacija

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Alytaus rajono nuolatinių gyventojų skaičius mažėja, tačiau analogiška situacija stebima ir šalyje. Šią priežastį sąlygojo neigiama natūrali gyventojų kaita, t. y., didėjantis mirtingumo ir mažėjantis gimstamumo rodiklis.

2021 m. nuolatinių gyventojų skaičius Alytaus rajone siekė 25581, 304 gyventojais mažiau nei 2020 m. Per pastarąjį dešimtmetį teigiamas gyventojų skaičiaus pokytis fiksuotas tik 2019 m. (1 lentelė). Būtina akcentuoti, kad Registrų centro duomenimis, 2021 m. sausio mėnesio 1 d. Alytaus rajone bendras gyventojų skaičius – 28512.

1 lentelė. Nuolatinis Alytaus rajono gyventojų skaičius ir jo pokytis 2012–2021 m.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Alytaus r.	27960	27618	27347	27126	26831	26563	26077	26153	25885	25581
Pokytis	-250	-34	-271	-221	-295	-268	-486	76	-268	-304

2021 m. Alytaus rajone gimstamumo rodiklis buvo 6,3 atv./1000 gyv., Lietuvos vidurkis – 8,3 atv./1000 gyv. Tuo tarpu, mirtingumo rodiklis Alytaus rajone, lyginant su 2020 m., padidėjo ir siekia 22,0 atv./1000 gyv. (Lietuvos gyventojų mirtingumas – 17,0 atv./1000 gyv.).

Analizuojamu laikotarpiu, Alytaus rajone buvo registruota 161 gimusysis, 5 naujagimiais mažiau, lyginant su 2020 m., buvo fiksuota 561 mirtis (moterų –287, vyrų– 274), 83–is mirtimis daugiau nei ankstesniais metais.

Demografinės situacijos vertinimas pagal lytį atskleidė, kad 2021 m. moterys Alytaus rajone sudarė 51,4 proc., o vyrai 48,6 proc. visų gyventojų, atitinkamai Lietuvoje – 53,6 proc., ir 46,4 proc. visų nuolatinių gyventojų.

Nagrinėjant gyventojų struktūrą pagal amžių, pastebėta, kad didžiausią Alytaus rajono gyventojų dalį sudaro 18–44 m. (31,4 proc.) ir 45–64 m. (30,9 proc.) asmenys, vaikai (0–17 m.) – 16,2 proc., o 65 m. ir vyresni – 21,5 proc. visų rajono gyventojų (2 lentelė). Pažymėtina, kad lyginant su ankstesniais metais, Alytaus rajone padidėjo 0–44 m. amžiaus grupei priklausančių asmenų dalis.

2 lentelė. Alytaus rajono gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2012–2021 m. (proc.)

Amžiaus grupės	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0-17 m.	17,4	17,2	16,9	16,7	16,6	16,4	16,4	16,2	15,9	16,2
18-44 m.	30,9	30,8	30,6	30,2	29,9	29,5	29,0	28,6	28,7	31,4

45-64 m.	28,3	28,7	29,2	29,7	30,0	30,5	31,0	31,6	31,7	30,9
65 m. ir vyresni	23,4	23,3	23,3	23,4	23,5	23,6	23,6	23,6	23,7	21,5

Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė – tikimybinis rodiklis, rodantis, kiek vidutiniškai metų gyvens kiekvienas gimęs arba sulaukęs tam tikro amžiaus žmogus, jeigu visą būsimą tiriamos kartos gyvenimą mirtingumo lygis kiekvienoje gyventojų amžiaus grupėje nekis.

Statistikos departamento duomenimis, 2021 m. vidutinė tikėtina Alytaus rajono gyventojų gyvenimo trukmė buvo 76,2 m., Lietuvoje kiek trumpesnė – 74,3 m. Vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės skirtumas tarp moterų ir vyrų yra 7,5 m., tai reiškia, kad vyrai, tikėtina, vidutiniškai gyvens 7,5 metų trumpiau nei moterys. Lyginant su praėjusiais, 2020 m., vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Alytaus rajone pailgėjo 2 metais (nuo 74,7 m. iki 76,2 m.).

Demografinės senatvės koeficientas – pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus. Šis rodiklis Alytaus rajone 2021 m. yra lygus 163 ir, lyginant su ankstesniais metais, sumažėjo 18 vienetų (2020 m. – 181). Lietuvoje demografinis senatvės koeficientas lygus 134.

Remiantis Alytaus rajono savivaldybės civilinės metrikacijos skyriaus pateiktais duomenimis, 2021 m. Alytaus rajone buvo registruotos 104 santuokos, 52 santuokomis mažiau nei praėjusiais metais ir 56 ištuokos – 14 mažiau nei 2020 m. (70 ištuokų).

Stebimi teigiami migracijos rodikliai: 2021 m. išvyko 141 Alytaus rajono gyventojas (2021m. – 147 asmenys), atvyko – 1574 asmenys.

1.2. Socioekonominė situacija savivaldybėje

Registruoto nedarbo lygis Alytaus rajone 2021 m. siekė 13,4 proc. ir, lyginant su ankstesniais metais, sumažėjo 0,4 proc. (2020 m. – 13,8 proc.), tačiau vis dar nežymiai viršija Lietuvos vidurkį (13,0 proc.).

Ilgalaikio nedarbo lygis – nedarbo, trunkančio ilgiau nei metus, procentas nuo darbo jėgos 2021 m. savivaldybėje – 4,7 proc., Lietuvoje šio rodiklio reikšmė yra panaši (5,0 proc.).

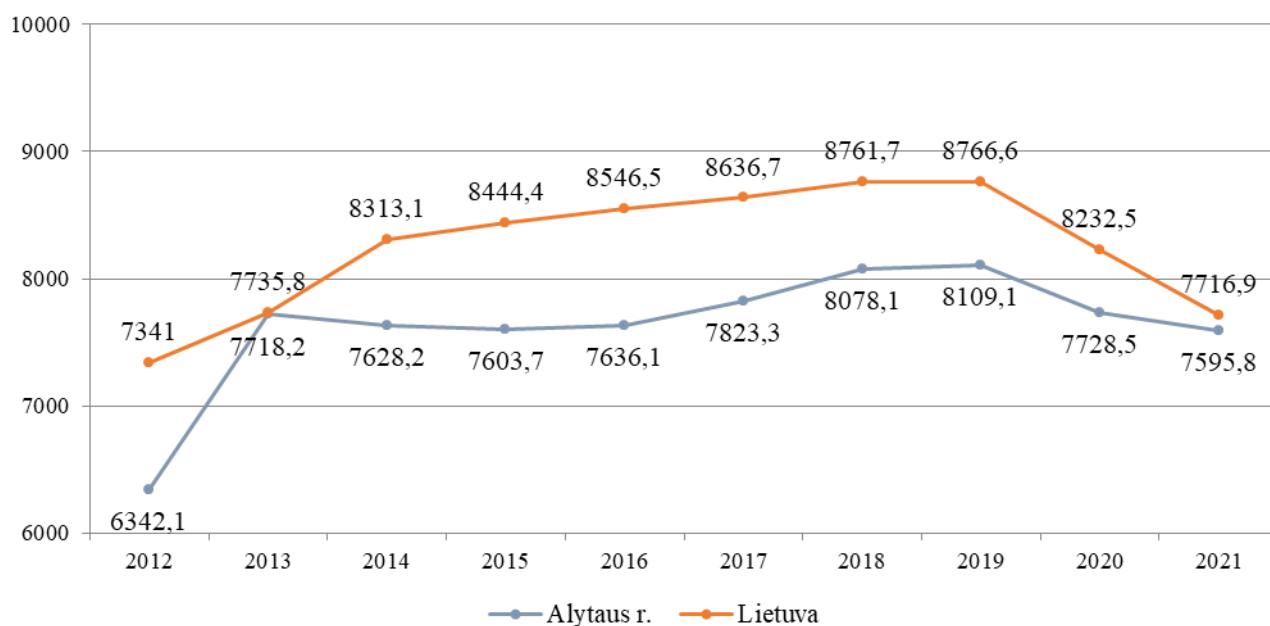
Socialines pašalpas Alytaus rajone gauna kiek daugiau nei ketvirtadalis (23,9 proc.) gyventojų, Lietuvoje socialinių pašalpų gavėjai sudaro 23,7 proc.

Analizuojant socialinio elgesio rodiklius, 2021 m. Alytaus rajone buvo registruotos 55 nusikalstamos veikos, susijusios su narkotikais (55,1 atv./100 000 gyv.), Lietuvoje šis rodiklis didesnis – 82,8 atv./100 000 gyv. Taip pat, užregistruotas 521 nepilnametis, įtariamas padarius nusikalstamas veikas (520,8 atv./100 000 vaikų.). Lyginant su 2020 m. duomenimis, nusikaltusių

nepilnamečių skaičius sumažėjo daugiau nei 2 kartus. Visų Alytaus rajono gyventojų, įtariamų padarius nusikalstamas veikas, rodiklis siekia 696,1 asm./100 000 gyv. ir yra žemesnis už bendrą Lietuvos vidurkį (786,4 asm./100 000 gyv.).

1.3. Sveikata savivaldybėje

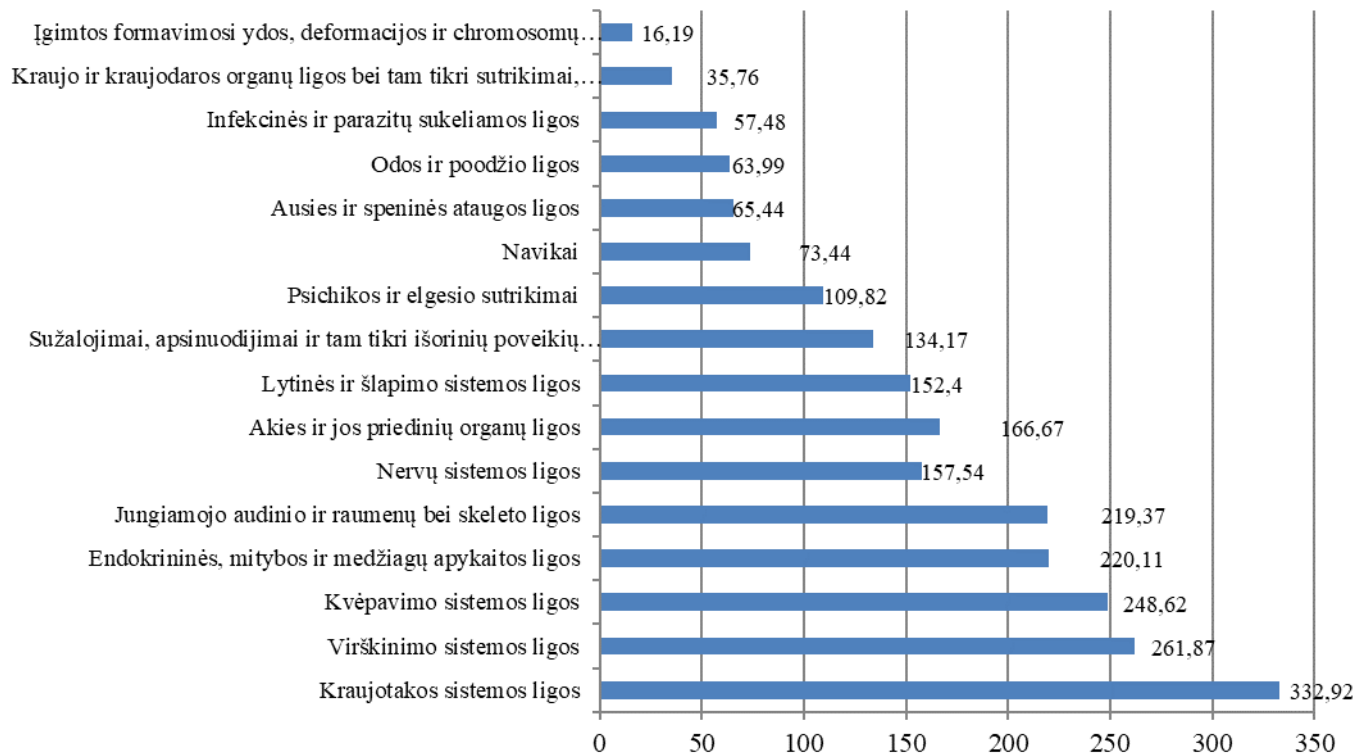
Ligotumas – tai bendras visų žinomų ligos atvejų skaičiaus ir gyventojų skaičiaus santykis. Bendrojo ligotumo dinamika per pastarąjį dešimtmetį buvo kryptingai didėjanti, tačiau nuo 2020 m. stebimas ligotumo sumažėjimas, 2021 m. jis siekė 7595,8 atv./10 000 gyv. Panaši ligotumo situacija vyrauja ir Lietuvoje – 2021 m. fiksuoti 7716,9 atv./10 000 gyv. (1 pav.).

1 pav. Ligotumo dinamika 2012–2021 m. Alytaus rajone ir Lietuvoje (atv./10 000 gyv.)

Sergamumas – tai per metus nustatytų naujų ligos atvejų (ūmių ir pirmą kartą gyvenime išaiškintų lėtinių ligų) ir tų metų vidutinio gyventojų skaičiaus santykis.

Analizuojant sergamumo rodiklius, 2021 m., kaip ir ankstesniais metais, Alytaus rajone daugiausiai gyventojai sirgo kraujotakos (332,92 atv./1000 gyv.), virškinimo (261,87 atv./1000 gyv.) ir kvėpavimo (248,62 atv./1000 gyv.) sistemų ligomis. Sergamumas pagal susirgimų grupes Alytaus rajone 2021 m. vaizduojamas 2 paveiksle.

2 pav. Sergamumas Alytaus rajone, 2021 m. (atv./1 000 gyv.)

Atsižvelgiant į sergamumą pagal lytį, jau ne vienerius metus aukštesni sergamumo rodikliai kraujotakos, kvėpavimo ir virškinimo sistemos ligomis fiksuojami tarp moterų. Lyginant su ankstesniais metais, abiejų lyčių sergamumas nežymiai padidėjo: sergamumo kraujotakos sistemos ligomis atvejų skaičius padidėjo 344 susirgimais (moterų – 116, vyrų – 93), virškinimo sistemos ligomis – 448 atvejais (moterų – 217, vyrų – 231). Kvėpavimo sistemos susirgimų fiksuota 380-čia (moterų – 302, o vyrų – 78) atvejų mažiau (3 lentelė).

3 lentelė. Sergamumas kraujotakos, kvėpavimo ir virškinimo sistemos ligomis pagal lytį 2011–2021 m. Alytaus rajone (abs. sk.)

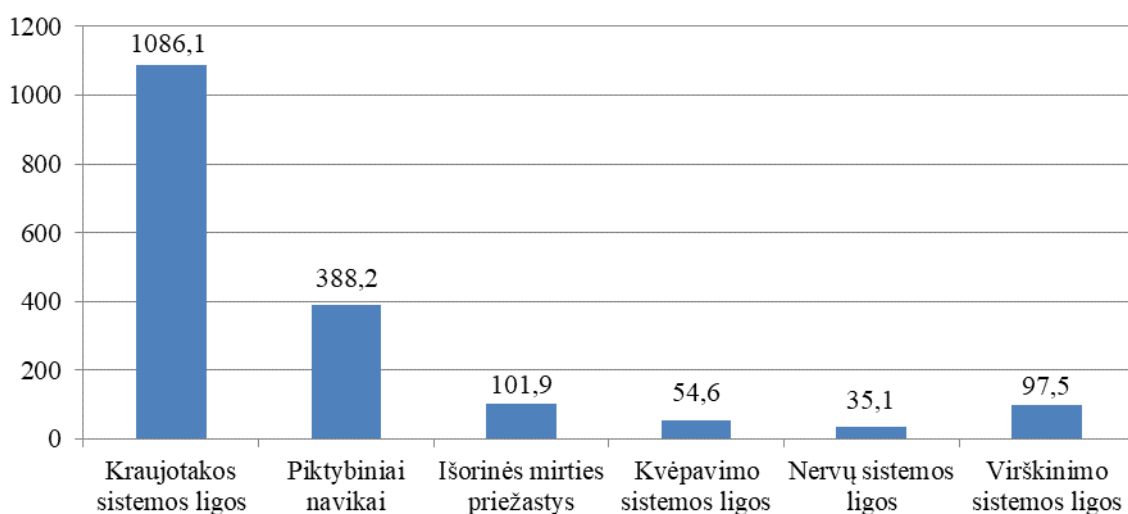
Metai	Kraujotakos sistemos ligos		Kvėpavimo sistemos ligos		Virškinimo sistemos ligos	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
2011	3660	2126	3787	3430	2691	2088
2012	3884	2325	3227	3084	2985	2243
2013	4373	2753	4891	4421	3376	2672
2014	5205	3174	4119	3703	4012	3168
2015	4984	3119	4250	3833	4012	3102
2016	4932	3144	4180	3913	3776	2957
2017	4900	3189	4473	3950	3760	2915
2018	4954	3353	4767	4211	3545	2869
2019	4948	3508	4639	4198	3846	3025
2020	4732	3415	3598	3123	3444	2787

2021	4848	3643	3296	3045	3661	3018
-------------	------	------	------	------	------	------

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, tuberkuliozė yra viena iš dešimties pagrindinių mirties priežasčių pasaulyje. Lietuvoje sergamumas plaučių tuberkulioze yra vienas didžiausių Europoje, todėl labai svarbu nuolat stebėti ir analizuoti sergamumo dinamiką ne tik šalies, bet ir savivaldybės mastu. 2021 m. Alytaus rajone buvo identifikuoti 8 nauji tuberkuliozės atvejai (2020 m. – 3), Lietuvoje – 550 (2020 m. – 591). Sergamumas šia liga rajone siekė 3,1 atv./10 000 gyv. ir, lyginant su ankstesniais metais, padidėjo (2020 m. – 1,2 atv./10 000 gyv.).

Mirtingumas – tai mirusiųjų skaičius per metus 1000-čiui gyventojų. Šis rodiklis 2021 m. Alytaus rajone buvo lygus 22,00 atv./1000 gyv. ir viršijo šalies vidurkį (17,00 atv./1000 gyv.).

Mirties priežastys analizuojamame rajone jau daugelį metų išlieka nepakitusios. Pagrindinės jų: širdies ir kraujagyslių sistemos ligos (277 atvejai), piktybiniai navikai (99 atvejai) ir išorinės mirties priežastys (26 atvejai). Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų 2021m. Alytaus rajone buvo 1086,1 atv./100 000 gyv., ši reikšmė buvo aukštesnė už šalies vidurkį (820,3 atv./100 000 gyv.). Mirtingumas nuo piktybinių navikų siekia 388,2 atv./1000 gyv. ir viršija Lietuvos vidurkį (258,9 atv./100 000 gyv.) (3 pav.).

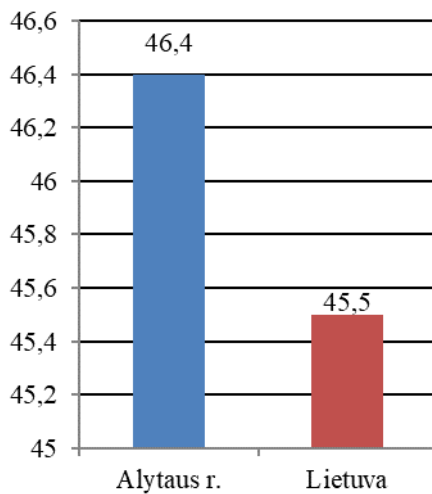

3 pav. Mirtingumas pagal priežastis 2021 m. Alytaus rajone (atv./100 000 gyv.)

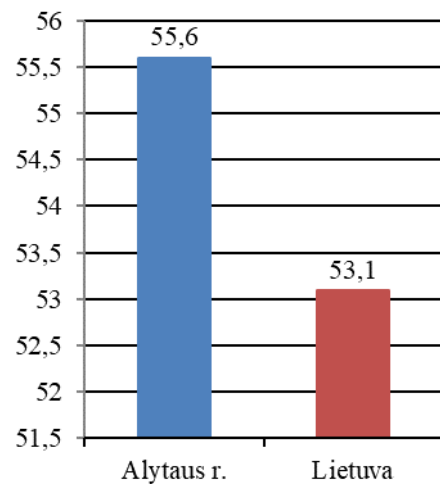
Analizuojant mirtingumą dėl išorinių priežasčių pagal lytį, pastebėta, kad 2021 m. ši mirties priežastis dominuoja labiau tarp vyrų nei tarp moterų (atitinkamai 177 atv./100 000 gyv. ir 30,5 atv./100 000 gyv.), o mirtingumas nuo širdies ir kraujagyslių ligų didesnis tarp moterų (1236,7 atv./100 000 gyv.) nei tarp vyrų (927 atv./100 000 gyv.).

Didžiausias mirtingumas nuo piktybinių navikų registruotas 65 m. ir vyresnių asmenų amžiaus grupėje (1248,2 atv./100 000 gyv.), mažesnis – 45–64 m. – 341,3 atv./100 000 gyv., 18–44 m. – 37,3 atv./100 000 gyv. ir jauniausioje amžiaus grupėje – 24,3 atv./100 000 gyv. (1 mirusysis).

Siekiant mažinti sergamumą ir mirtingumą nuo piktybinių navikų, svarbu tikslinės grupės asmenų dalyvavimas prevencinėse programose. 2021 m. Alytaus rajono gyventojai išsiskiria aukštesniu įsitraukimu, tikrinantis dėl krūties (programoje dalyvavo 46,4 proc. tikslinės populiacijos moterų, Lietuvoje – 45,5 proc.) ir gimdos kaklelio vėžio (atitinkamai 55,6 proc. ir 53,1 proc.), todėl šie rodikliai patenka į žaliąją zoną (4 ir 5 pav.). Dalyvavimas storosios žarnos vėžio prevencinėje programoje yra žemesnis už šalies vidurkį (atitinkamai 37,3 proc. ir 48,1 proc.), įsitraukimas į širdies ir kraujagyslių ligų prevencinę programą, lyginant su ankstesniais metais, išlieka panašus į bendrą Lietuvos vidurkį (atitinkamai 45,1 proc. ir 47,2 proc.).

4 pav. Tikslinės populiacijos dalis per 3 metus dalyvavusi krūties vėžio prevencinėje programoje Alytaus r. ir Lietuvoje, 2021 m. (proc.)

5 pav. Tikslinės populiacijos dalis per 3 metus dalyvavusi gimdos kaklelio vėžio prevencinėje programoje Alytaus r. ir Lietuvoje, 2021 m. (proc.)

Išvengiamas mirtingumas – tai mirtingumas, nulemtas ligų (ar kitų būklių), kurių galima išvengti taikant žinomas efektyvias prevencines, diagnostines ar gydymo priemones. Remiantis šio rodiklio dėsniniais galima kiekybiškai įvertinti pasiektus sveikatos priežiūros tikslus. 2021 m. dėl išvengiamų mirčių mirė 143 Alytaus rajono gyventojai (9 mirtimis daugiau nei 2020 m.), Lietuvoje – 12 994 asmenys. Išvengiamo mirtingumo dalis savivaldybėje, lyginant su ankstesniais metais, mažėja ir siekia 25,5 proc., Lietuvoje – 27,2 proc.

2. 2021 METŲ ALYTAUS R. SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS

Savivaldybės reikšmių profilis (žr. 6 pav.) sudarytas iš 5 grafų:

- Tendencija. Rodo, kaip kito rodiklis, lyginant su ankstesniais metais:
- rodiklis, lyginant su ankstesniais, išlieka nekintantis
- rodikis, lyginant su ankstesniais metais, mažėja
- rodiklis, lyginant su ankstesniais metais, didėja
- Rodiklis
- Kiekis
- 3 metų vidurkis
- Santykis

Lietuvos reikšmių profilis sudarytas iš 4 grafų:

- Rodiklis – parodo atskiro rodiklio šalies vidurkį
- Blogiausia – rodo, blogiausią iš visų šalies savivaldybių rodiklį
- Sritis – rodo savivaldybės situaciją, lyginant su Lietuva.

žalia stulpelio spalva žymi geresnę situaciją, lyginant su bendru šalies vidurkiu.

geltona stulpelio spalva rodo, kad savivaldybės rodiklio reikšmė yra panaši į Lietuvos vidurkį.

raudona stulpelio spalva žymi blogesnę savivaldybės situaciją, atsižvelgiant į šalies vidurkio reikšmę.

- Geriausia – rodo geriausią iš visų šalies savivaldybių rodiklį.

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės reikšmės					Lietuvos reikšmės			
	Tend.	Rod.	Kiekis	3 metų vidurkis	Sant.	Rod.	Blog.	Sritis	Ger.
Strateginis tikslas									
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, kai amžius 0 (HI skaičiavimai)	➔	72.2	72	73.8	0.97	74.2	68.5		81.7
Išvengiamas mirtingumas proc.	⬇	25.5	143	27.5	0.94	27.2	34.0		19.5
I tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį									
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą									
Savižudybių sk. (X60-X84) 100 000 gyv.	➔	23.5	6	0.0	1.17	20.1	68.1		0.0
SMR nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84) 100 000 gyv.	➔	23.2	6	0.0	1.22	19.0	60.1		0.0
Bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyventojų	⬆	31.4	8	20.7	0.84	37.3	65.7		0.0
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl. (2019)	➔	85.5	176	80.6	1.27	67.1	246.0		36.1

Socialinės rizikos šeimų sk. 1000 gyv. (2018)	➔	4.9	128	5.0	1.48	3.3	8.5		0.3
Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos %	➔	4.7	731	3.4	0.94	5.0	13.1		1.5
Gyv. skaičiaus pokytis 1000 gyv.	⬇	-6.0	-152	-0.6	3.53	-1.7	-27.8		78.3
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu									
Mirt. nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	➔	101.9	26	0.0	1.18	86.3	198.3		30.5
SMR nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	➔	96.4	26	0.0	1.17	82.4	163.8		21.8
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, sk. 1000 moksl.	➔	244.3	730	0.0	0.78	312.0	572.7		108.2
Socialinės pašalpos gavėjų sk. 1000 gyv.	➔	27.9	712	0.0	1.18	23.7	74.2		3.2
Serg. tuberkuloze (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	⬇	31.4	8	23.3	1.60	19.6	60.4		0.0
Sergamumas tuberkuloze (+ recidyvai) (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	➔	51.0	13	38.8	2.28	22.4	60.4		0.0
2 tikslas. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką									
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą									
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, sk. 10 000 gyv.	➔	1.3	2	0.0	1.30	1.0	3.8		0.0
Traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.	➔	95.4	52	0.0	0.77	124.5	168.8		63.4
Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, sk. 10 000 gyv.	⬇	65.2	104	65.7	1.15	56.6	125.3		40.9
Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv. (ULAC duom.)	⬇	14.1	36	26.9	0.65	21.6	84.9		0.0
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį									
Mirt. nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	➔	11.8	3	0.0	2.31	5.1	26.6		0.0
SMR nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	➔	11.0	3	0.0	2.24	4.9	21.7		0.0
Mirt. nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	➔	23.5	6	0.0	1.31	18.0	68.1		0.0
SMR nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	➔	20.7	6	0.0	1.18	17.5	60.2		0.0
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių									
Mirt. transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	➔	19.6	5	0.0	2.97	6.6	19.6		0.0
SMR transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	➔	19.5	5	0.0	3.10	6.3	19.5		0.0
Pėsčiųjų mirt. nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	-	0.0	0	0.0	0.00	1.6	9.6		0.0
Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	-	0.0	0	0.0	0.00	1.5	9.8		0.0

Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 000 gyv.	→	5.1	13	0.0	1.00	5.1	10.7		0.0
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą									
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km	↓	187.6	188	211.4	0.20	932.7	32956.2		38.8
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenimą ir jos kultūrą									
3.1. Sumažinti alk. gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psich. medžiagų vartojimą ir prieinamumą									
Mirt. nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	2.8	15.4		0.0
SMR nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	2.9	18.5		0.0
Mirt. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	→	35.3	9	0.0	1.46	24.1	80.0		0.0
SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	→	33.0	9	0.0	1.44	22.9	79.6		0.0
Gyv. sk., tenkantis 1 tabako licencijai	→	205.7	25505	205.8	1.03	199.2	69.4		388.4
Gyv. sk., tenkantis 1 alkoholio licencijai	→	175.9	25505	178.3	1.00	175.2	35.1		359.7
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius									
Kūdikių, žindyčių išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) (2019)	↑	57.0	86	50.0	1.51	37.8	6.6		62.1
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius									
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais									
Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.	→	16.9	428	0.0	1.13	14.9	29.7		10.1
IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.	↑	1.9	40	2.0	1.19	1.6	3.0		0.7
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą									
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, sk. (2019)	→	1.8	35	1.9	1.06	1.7	1.1		6.0
Šeimos gydytojų sk. 10 000 gyv. (2019)	↑	4.6	12	4.6	0.64	7.2	2.5		13.8
Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.	→	8.3	211798	0.0	0.94	8.8	6.5		11.5
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	7.8	2	5.2	2.23	3.5	19.4		0.0
Serg. vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	3.9	1	1.3	1.63	2.4	15.6		0.0
Serg. ŽIV ir LPL (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv. (ULAC duomenys)	↑	0.8	2	0.8	0.47	1.7	4.8		0.0
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą									
Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių	–	0.0	0	1.9	0.00	3.0	32.3		0.0
2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepavimo apimtys, %	→	96.9	163	0.0	1.10	88.2	65.6		100.0

1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomieliito, Haemophilus influenzae B skiepavimo apimtys (3 dozės), %	→	98.2	162	0.0	1.10	89.4	63.0		98.2
Vaikų (6-14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, %	→	17.3	343	0.0	1.52	11.4	1.8		48.8
Vaikų (7-17 m.), neturinčių ęduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	→	23.9	205	23.0	1.05	22.7	10.1		36.3
Paauglių (15-17 m.) gimdymų sk. 1000 15-17 m. moterų	→	8.2	3	4.5	3.04	2.7	12.4		0.0
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę									
Mirt. nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	→	1086.1	277	0.0	1.32	820.3	1517.9		399.4
SMR nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	→	866.9	277	0.0	1.08	805.1	1381.0		533.7
Mirt. nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	388.2	99	0.0	1.41	275.9	429.8		133.1
SMR nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	337.8	99	300.1	1.30	259.5	382.2		163.8
Mirt. nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	→	188.2	48	0.0	1.01	186.0	500.2		82.2
SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	→	152.7	48	0.0	0.84	180.8	401.7		76.5
Serg. II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	↑	56.9	145	53.8	0.82	69.4	99.9		38.2
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bęgyje dalyvavusi krūties vęžio programoje	→	46.4	1762	0.0	1.02	45.5	11.2		61.9
Tikslinės populiacijos dalis %, 3 metų bęgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje	→	55.6	3028	0.0	1.04	53.4	33.5		74.4
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bęgyje dalyvavusi storosios žarnos vęžio programoje	↓	37.3	3362	41.1	0.78	48.1	24.2		67.2
Tikslinės populiacijos dalis %, dalyvavusi SKL programoje	→	45.1	2583	0.0	0.96	47.2	24.8		70.0

6 pav. 2021 Alytaus r. savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis

Atsižvelgiant į LSS iškeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis¹, matoma, kad:

1.1. Uždavinio „sumažinti skurdo lygį ir nedarbą“ Alytaus rajono savivaldybės rodikliai, lyginant su Lietuva, varijuoja: stebėtas aukštesnis savižudybių skaičius 100 000 gyv., tačiau fiksuotas žemesnis ilgalaikio nedarbo lygis ir mažesnis bandymų žudytis skaičius 100 000 gyv.

1.2. Daugelis uždavinio „sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu“ rodiklių Alytaus rajono savivaldybėje yra raudonojoje zonoje. Labiausiai nuo šalies situacijos vidurkio skiriasi mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, skaičius 1000 moksleivių, kuris yra žemesnis (patenka į žaliają zoną).

2.1. Uždavinio „kurti sveikas ir saugias darbo bei buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“ rodikliai Alytaus rajono savivaldybėje yra panašūs į Lietuvos vidurkį. Traumų

dėl nukritimų 65 m. ir vyresnių asmenų amžiaus grupėje skaičius, tenkantis 10 000 gyventojų yra žemesnis nei Lietuvos vidurkis ir patenka tarp geriausiųjų Lietuvos savivaldybių.

2.2. Uždavinio „**kurti sveikas ir palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį**“ rodikliai yra artimi šalies vidurkiui. Išsiskiriantis rodiklis – standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo paskendimo, kuris yra aukštesnis nei Lietuvos, todėl patenka į raudonąją zoną.

2.3. Uždavinio „**mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių**“ rodikliai yra panašūs arba aukštesni už Lietuvos vidurkį, išskyrus pėsčiųjų mirtingumą nuo transporto įvykių (nežuvo nė vienas pėstytis).

2.4. Uždavinio „**mažinti aplinkos užterštumą, triukšmą**“ rodiklis yra geresnis už šalies vidurkį.

3.1. Uždavinio „**sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą bei azartinių lošimų, kompiuterinių žaidimų ir pan. prieinamumą**“ rodikliai viršija arba yra panašūs į šalies vidurkį, išskyrus vieną – mirtingumo nuo alkoholio sąlygotų priežasčių rodiklį, kurio reikšmė buvo aukštesnė nei Lietuvos vidurkis.

3.2. Uždavinio „**skatinti sveikos mitybos įpročius**“ rodiklis lenkia šalies vidurkį.

4.1. Uždavinio „**užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos priežiūros technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais**“ rodikliai yra aukštesni nei Lietuvos vidurkis, todėl patenka į raudonąją zoną.

4.2. Uždavinio „**plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą**“ rodikliai, Lyginant su situacija Lietuvoje, varijuoja: žemesni apsilankymų pas šeimos gydytoją skaičiaus 1 gyv., šeimos gydytojų skaičiaus 10 000 gyv. ir sergamumo ŽIV bei lytiškai plintančiomis ligomis 10 000 gyv. rodikliai; aukštesnis sergamumo vaistams atsparia tuberkulioze 100 000 gyv. rodiklis.

4.3. Uždavinio „**gerinti motinos ir vaiko sveikatą**“ daugelis rodiklių yra geresni už Lietuvos vidurkį (kūdikių mirtingumo ir 1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomieliito, Haemophilus influenzae B skiepijimo apimtys yra geriausi iš visų Lietuvos savivaldybių), tačiau šiek tiek prastesnis paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičiaus 1000-čiui 15–17 m. moterų rodiklis.

4.4. Uždavinio „**stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę**“ rodiklių situacija, lyginant su šalies vidurkiu, nėra vienareikšmiška. Fiksuoti šie prastesni nei šalies rodikliai: mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo kraujotakos sistemos ligų, mirtingumas nuo piktybinių navikų, tikslinės populiacijos dalis procentais, 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje ir tikslinės populiacijos dalis procentais, dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų programoje. Geresnė už Lietuvos vidurkį situacija: standartizuoto mirtingumo rodiklis nuo cerebrovaskulinių ligų 100 000 gyv., sergamumo II tipo cukriniu diabetu 10 000 gyv., tikslinės populiacijos dalies procentais, 3 metų bėgyje dalyvavusios gimdos kaklelio programoje ir tikslinės populiacijos dalies procentais, 2 metų bėgyje dalyvavusios krūties vėžio programoje, rodikliai. Artimas šalies vidurkiui – mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų 100 000 gyv. rodiklis.

Remiantis lentelėje (7 pav.) pateiktais rodikliais ir įvertinus savivaldybės rodiklio santykį su Lietuvos vidurkiu, matoma, jog:

25 rodiklių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalioji zona):

- Išvengiamas mirtingumas;
- Bandytųjų žudytis skaičius 100 000 gyv.;

- Ilgalaikio nedarbo lygis;
- Mokinių gaunančių nemokamą maitinimą skaičius 1000 moksleivių;
- Traumų dėl nukritimų 65 m. ir vyresnių amžiaus grupėje skaičius 10 000 gyv.;
- Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv.;
- Pėsčiųjų mirtingumas nuo transporto įvykių 100 000 gyv.;
- Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių 100 000 gyv.;
- Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km.;
- Mirtingumas nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
- Gyventojų skaičius, tenkantis 1 tabako licencijai;
- Gyventojų skaičius, tenkantis 1 alkoholio licencijai;
- Kūdikių, žindyčių išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis;
- Slaugytojų, tenkančių 1 gydytojui, skaičius;
- Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv.;
- Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusiųjų;
- 2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepavimo apimtys;
- 1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielite, Haemophilus influenzae B skiepavimo apimtys (3 dozės);
- Vaikų (6-14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje;
- Vaikų (7-17 m.), neturinčių éduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo cerebrovaskulinių ligų 100 000 gyv.;
- Sergamumas II tipo cukriniu diabetu 10 000 gyv.;
- Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje;
- Tikslinės populiacijos dalis %, 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje.

30 rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis **(raudonoji zona):**

- Savižudybių skaičius 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo tyčinio savęs žalojimo 100 000 gyv.;
- Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl. (2019);
- Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv.;
- Mirtingumas nuo išorinių priežasčių 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo išorinių priežasčių 100 000 gyv.;
- Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.;
- Sergamumas tuberkulioze 100 000 gyv.;
- Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 100 000 gyv.;
- Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, skaičius 10 000 gyv.;
- Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.;
- Mirtingumas nuo paskendimo 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo paskendimo 100 000 gyv.;
- Mirtingumas nuo nukritimo 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo nukritimo 100 000 gyv.;
- Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
- Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.;
- Išvengiamų hospitalizacijų dėl cukrinio diabeto skaičius. 18+ metų 1 000 gyv.;
- Šeimos gydytojų skaičius 10 000 gyv.;

- Apsilankymų pas gydytojus skaičius 1 gyv.;
- Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 100 000 gyv. (TB registro duomenys);
- Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (ULAC duomenys);
- Paauglių (15-17 m.) gimdymų skaičius 1000 15-17 m. moterų;
- Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo kraujotakos sistemos ligų 100 000 gyv.;
- Mirtingumas nuo piktybinių navikų 100 000 gyv.;
- Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo piktybinių navikų 100 000 gyv.;
- Tikslinės populiacijos dalis procentais, 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje;
- Tikslinės populiacijos dalis procentais, dalyvavusi širdies ir kraujagyslių ligų programoje.

4 rodiklių reikšmės yra panašios į Lietuvos vidurkio (geltonoji zona):

- Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, kai amžius 0;
- Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.;
- Traumų dėl transporto įvykių skaičius 10 000 gyv.;
- Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų 100 000 gyv..

3. SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

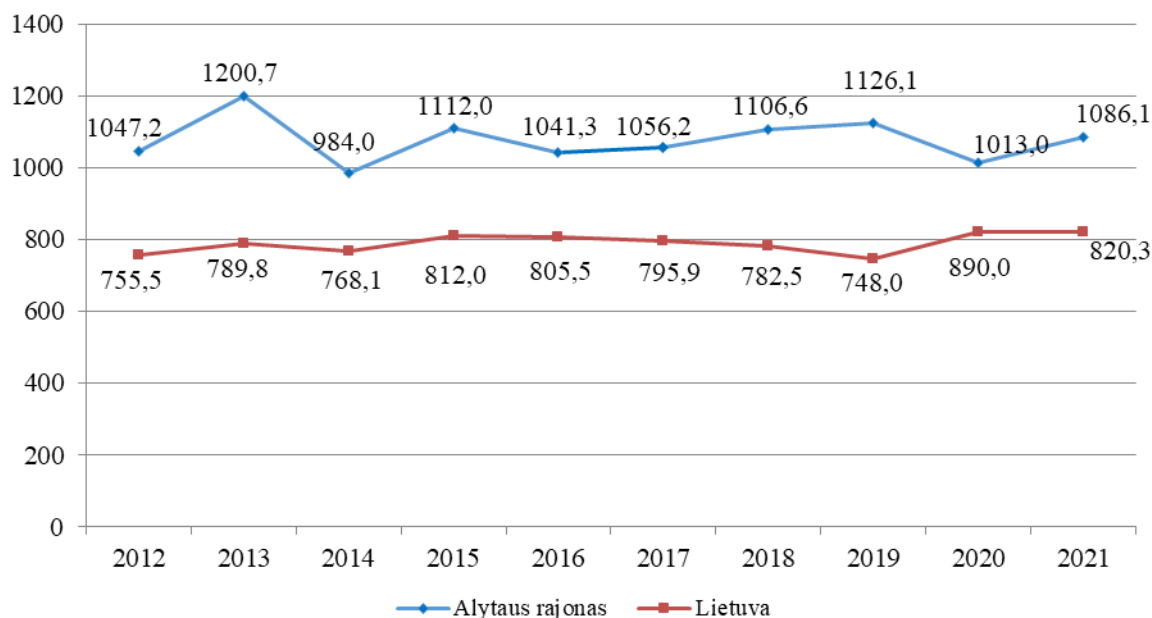
Prioritetinės sritys buvo pasirinktos, atsižvelgiant į Alytaus rajono sveikatos statistinių rodiklių padėtį šalies kontekste. Prioritetinėmis problemomis pripažįstami tie rodikliai, kurie labiausiai nutolę nuo šalies vidurkio ir turi daugiausiai įtakos neigiamiems vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės pokyčiams.

3.1. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų.

Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų yra daugiausiai gyvybių nusinešanti mirties priežastis tiek Alytaus rajone, tiek ir visoje šalyje. 2021 m. Alytaus rajone nuo kraujotakos sistemos ligų mirė 277 gyventojai, mirtingumo rodiklis – 1086,1 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 820,3 atv./100 000 gyv. Dažniausios mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų priežastys Alytaus rajone: išeminė širdies liga (733,3 atv./100 000 gyv.), miokardo infarktas (171,6 atv./100 000 gyv.) ir cerebrovaskulinės ligos (188,2 atv./100 000 gyv.).

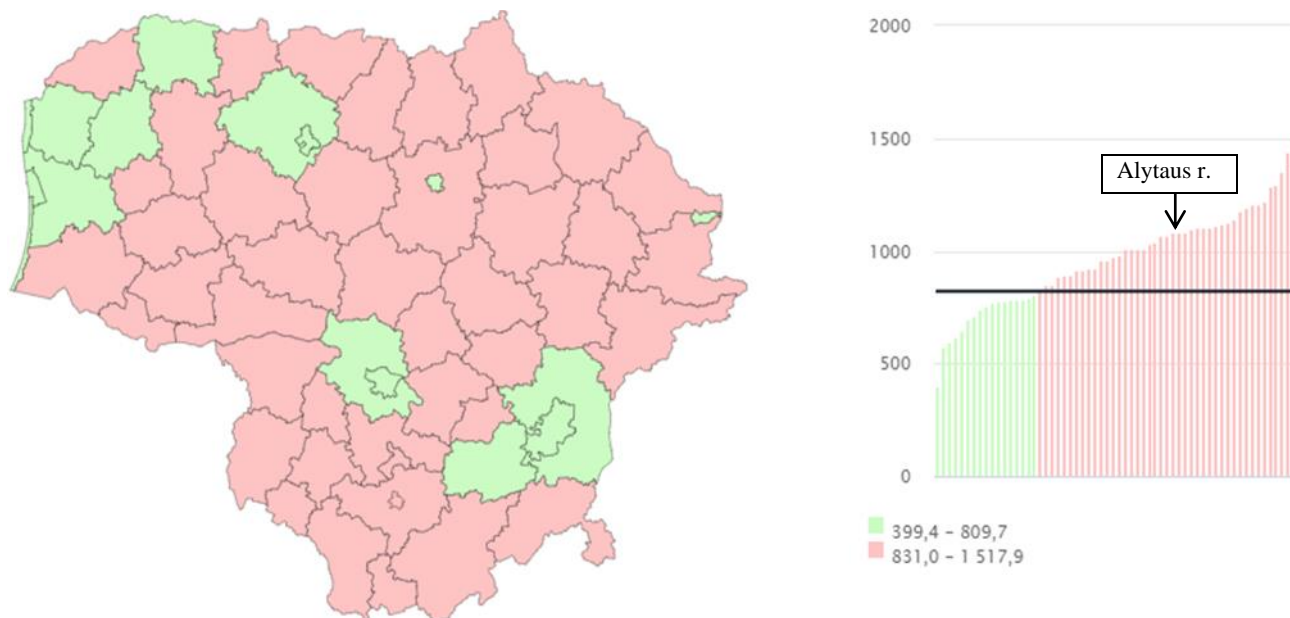
Nagrinėjant mirtingumą pagal lytį, pastebėta, kad nuo kraujotakos sistemos ligų miršta daugiau moterų nei vyrų (atitinkamai 162 atvejai (58,48 proc.) ir 118 atvejų (41,52 proc.)).

Alytaus rajone dešimtmečio mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų tendencija buvo nepastovi: didžiausias mirtingumas fiksuotas 2013 ir 2019 metais (7 pav.).

7 pav. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų dinamika 2012–2021 m. Alytaus rajone ir Lietuvoje (atv./100 000 gyv.)

Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklį Alytaus rajone lyginant su atskiromis šalies savivaldybėmis pastebima, kad daugelyje savivaldybių mirtingumas taip pat yra aukštas ir tik 17 savivaldybių mirtingumas yra žemesnis nei Lietuvos vidurkis (8 pav.).

8 pav. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų žemėlapis, 2021 m. (atv./100 000 gyv.)

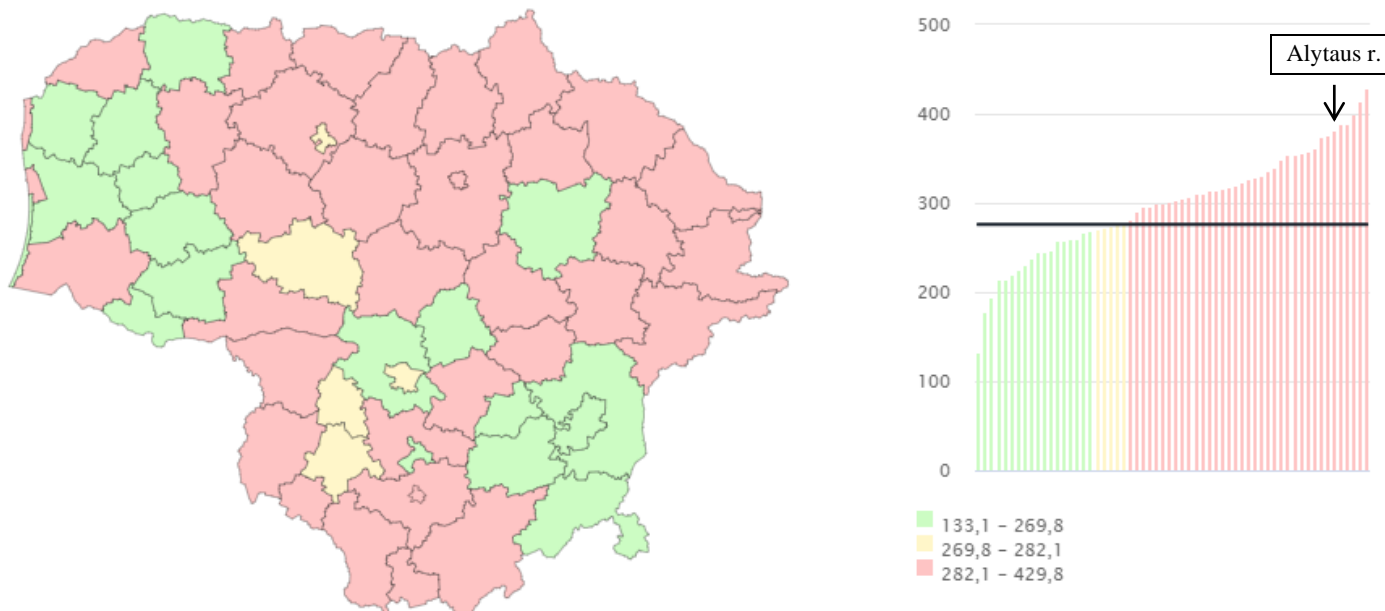
3.2. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo piktybinių navikų

Mirtingumas nuo piktybinių navikų Alytaus rajone, kaip ir visoje šalyje, yra antroji pagal dažnumą gyventojų mirties priežastis, dėl kurios mirė 99 Alytaus rajono gyventojai: 43 moterys ir 56 vyrai (2020 m. – 92). Daugiausiai mirusiųjų (35) buvo dėl leukemijos ir limfomos bei gerklų, trachėjos, bronchų ir plaučių vėžio (20). Daugiau nei pusė visų mirusiųjų (68 asmenys) priklausė 65 metų ir vyresnių gyventojų amžiaus grupei.

Mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis 2021 m. Alytaus rajone buvo 388,2 atv./100 000 gyv., šalies vidurkis žemesnis – 275,9 atv./100 000 gyv., lyginant su ankstesniais metais šis rodiklis šiek tiek padidėjo (2020 m. – 355,7 atv./100 000 gyv.). Didesnis nei Lietuvos vidurkis buvo mirtingumas nuo kasos vėžio (Alytaus r. – 27,3 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 18,3 atv./100 000 gyv.), gerklų, trachėjos ir plaučių vėžio (Alytaus r. – 78,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 43,0 atv./100 000 gyv.), leukemijos ir limfomos vėžio (136,5 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 55,9 atv./100 000 gyv.), priešinės liaukos vėžio (63,4 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 40,1 atv./100 000 gyv.), odos melanomos (7,8 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 3,1 atv./100 000 gyv.) ir skrandžio vėžio (23,4 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 21,5 atv./100 000 gyv.). Alytaus rajonas, atsižvelgiant į mirtingumą nuo piktybinių

navikų, pasižymi žemesniais nei Lietuvos vidurkis rodikliais nuo gimdos kaklelio (7,7 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 10,8 atv./100 000 gyv.) ir gaubtinės žarnos vėžio (11,7 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 18,1 atv./100 000 gyv.).

Mirtingumo nuo piktybinių navikų žemėlapis 2021 m. pavaizduotas 9 pav.

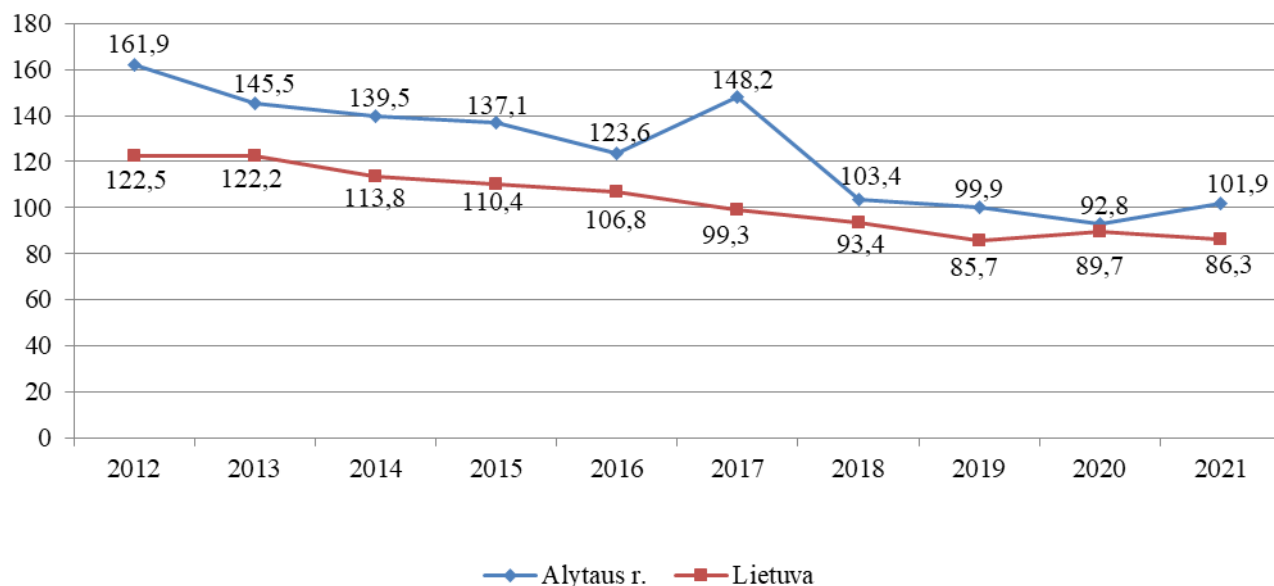
9 pav. Mirtingumo nuo piktybinių navikų žemėlapis, 2021 m. (atv./100 000 gyv.)

Nuo 2011 m. mirtingumo dėl piktybinių navikų tendencija Alytaus rajone yra dinamiška: didžiausias mirtingumas fiksuotas 2012, 2017 ir 2021 metais, mažiausias – 2012–2013 metais (10 pav.).

10 pav. Mirtingumo nuo piktybinių navikų dinamika 2012–2021 m. Alytaus rajone ir Lietuvoje (atv./100 000 gyv.)

3.3. Prioritetinė problema. Išorinės mirties priežastys

2021 m. mirtingumas dėl išorinių mirties priežasčių, lyginant su ankstesniais metais, nežymiai padidėjo (11 pav.). Aukštesni išorinių mirties priežasčių mirtingumo rodikliai, lyginant su situacija Lietuvoje, yra nuo tyčinio savęs žalojimo (Alytaus r. – 23,4 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 20,2 atv./100 000 gyv.), transporto įvykiuose (Alytaus r. – 19,6 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 6,6 atv./100 000 gyv.) nuo nelaimingų atsitikimų (Alytaus r. – 70,6 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 54,8 atv./100 000 gyv.), nuo natūralaus šalčio poveikio (Alytaus r. – 7,8 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 6,2 atv./100 000 gyv.), nuo savižudybių (Alytaus r. – 23,5 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 20,1 atv./100 000 gyv.), nuo alkoholio sąlygotų priežasčių (Alytaus r. – 35,3 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 24,1 atv./100 000 gyv.), nuo paskendimo (Alytaus r. – 11,8 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 5,1 atv./100 000 gyv.), nuo nukritimo (Alytaus r. – 23,5 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 18,0 atv./100 000 gyv.).

11 pav. Išorinių mirties priežasčių dinamika 2012–2021 m. Alytaus rajone ir Lietuvoje (atv./100 000 gyv.)

Išorinių mirties priežasčių situacija Alytaus rajone, lyginant su šalies vidurkiu, yra geresnė: mirtingumo nuo atsitiktinio apsinuodijimo (Alytaus r. – 3,9 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 9,0 atv./100 000 gyv.), dėl apsinuodijimo narkotikais (Alytaus r. – 0,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 1,7 atv./100 000 gyv.), dėl apsinuodijimo alkoholiu (Alytaus r. – 0,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 5,0 atv./100 000 gyv.), nuo narkotikų sąlygotų priežasčių (Alytaus r. – 0,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 2,8 atv./100 000 gyv.), dėl nužudymų (Alytaus r. – 0,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 1,8 atv./100 000 gyv.) ir dėl pėsčiųjų mirtingumo transporto įvykių metu (Alytaus r. – 0,0 atv./100 000 gyv., Lietuvoje – 1,6 atv./100 000 gyv.).

Analizuojant išorines mirties priežastis pagal lytį, pastebėta, kad dėl šių mirties priežasčių mirė daugiau vyrų nei moterų: daugiausiai nuo tyčinio savęs žalojimo (6 mirties atvejai), nuo nelaimingų atsitikimų (15 mirties atvejų) ir dėl savižudybių (6 vyrų mirties atvejai) (4 lentelė).

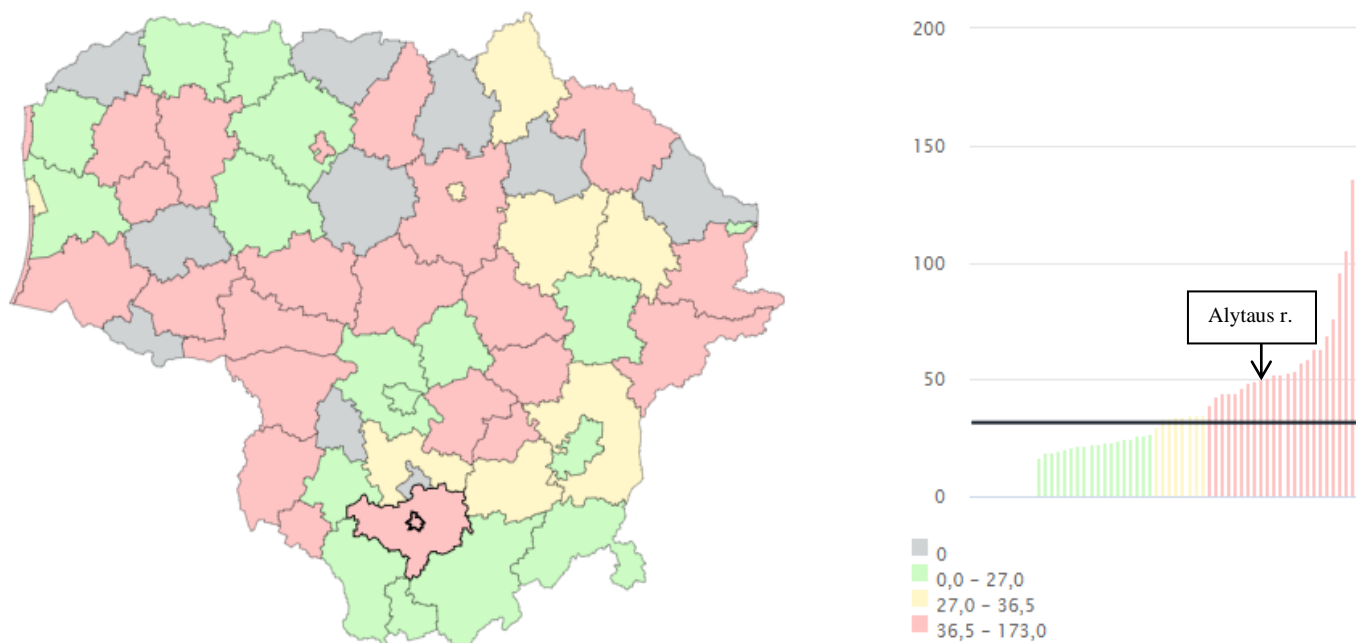
4 lentelė. Mirtingumas nuo išorinių mirties priežasčių pagal lytį, 2021 m. (abs. sk.)

Mirties priežastis	Lytis	
	Vyrai	Moterys
Mirtingumas nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84)	6	0
Mirtingumas nuo nelaimingų atsitikimų (V00-Y59)	15	3
Mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99)	4	1
Mirtingumas nuo atsitiktinio apsinuodijimo (X40-X49)	1	0
Savižudybės (X60-X84)	6	0

Mirtingumas nuo natūralaus šalčio poveikio (X31)	2	0
Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių	5	4
Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74)	3	0
Mirtingumas nuo nukritimo (W00-W19)	4	2

Daugiausiai mirusiųjų nuo išorinių mirties priežasčių buvo 65 m. ir vyresnių žmonių amžiaus grupėje, kurioje dažniausios mirties priežastys buvo sąlygotos alkoholio (6 atvejai), nelaimingų atsitikimų (4 atvejai), nukritimo, nuo tyčinio savęs žalojimo (po 3 atvejus). 45–64 m. asmenys dažniausiai mirė dėl nelaimingų atsitikimų (9 atvejai) ir nuo alkoholio sąlygotų priežasčių (3 atvejai), daugiausiai 18–44 m amžiaus gyventojų mirė nuo nelaimingų atsitikimų (4 atvejai), o jauniausioje amžiaus grupėje – nuo nelaimingų atsitikimų ir transporto įvykiuose užregistruota po 1 mirties atvejį.

Šalies kontekste Alytaus rajonas, kaip ir didesnė dalis Lietuvos savivaldybių (25), pagal mirtingumą nuo išorinių mirties priežasčių yra raudonojoje zonoje, tai reiškia, kad atsižvelgiant į administracinių teritorijų situaciją, Alytaus rajono mirtingumo nuo išorinių mirties priežasčių rodiklis patenka į aukštesnio mirtingumo intervalą (12 pav.).

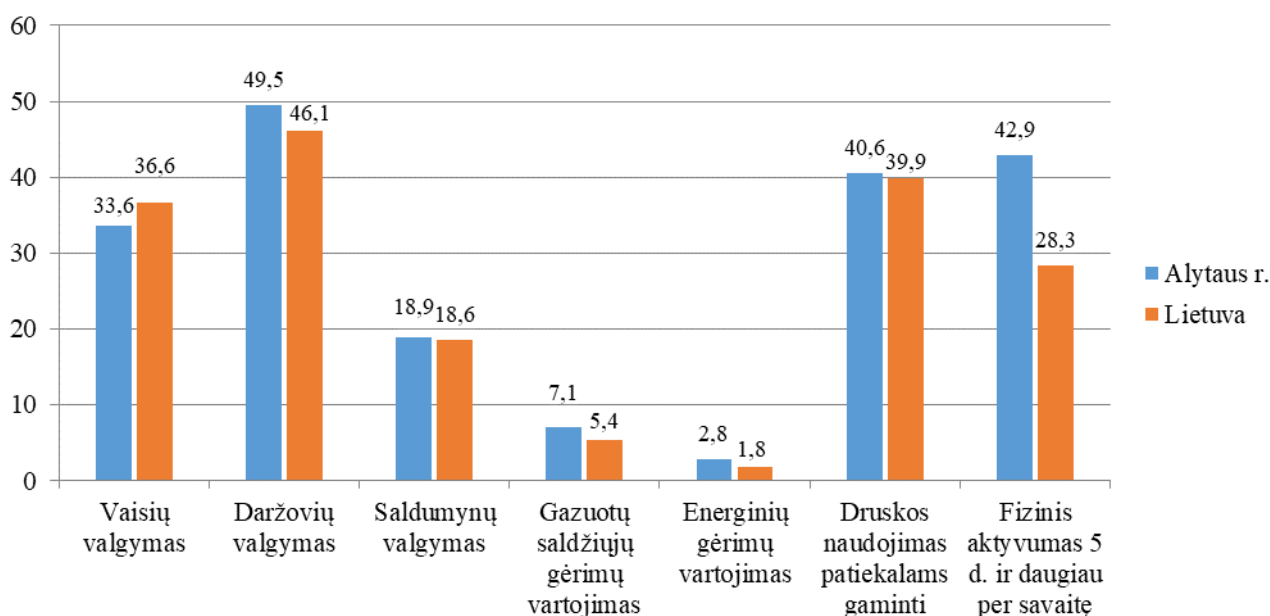
4. 2022 M. SUAUGUSIŲJŲ GYVENSENOS TYRIMAS

Kas ketverius metus Lietuvoje organizuojamas Suaugusiųjų gyvenimo tyrimas, kurį vykdo Higienos institutas kartu su savivaldybių visuomenės sveikatos biurais. Šis tyrimas yra svarbi valstybės visuomenės sveikatos stebėsenos dalis, kadangi gauti rezultatai padeda atskleisti esamą

gyvensenos situaciją atskirose savivaldybėse ir šalyje, stebėti gyvensenos rodiklių pokyčius, priimti sveikatai palankesnius politikos formavimo sprendimus, atsižvelgti į realias problemas ir imtis priemonių joms spręsti.

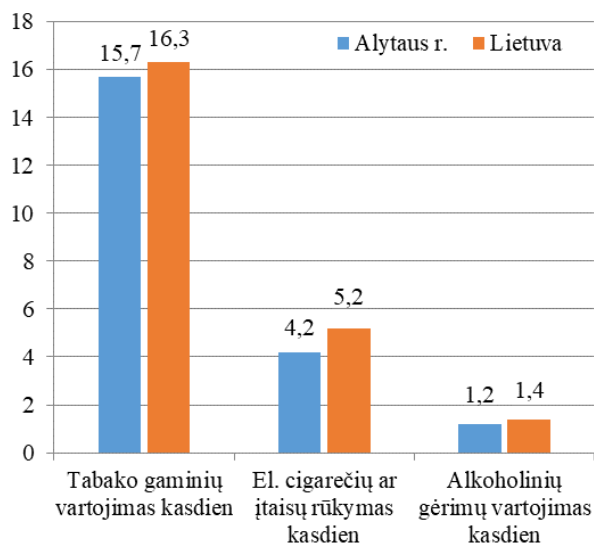
Tyrimo imtys kiekvienoje savivaldybėje formuotos atsižvelgiant į gyventojų skaičių miesto ir kaimo vietovėse bei pasiskirstymą pagal lytį. Apklausoje š. m. balandžio–birželio mėnesiais dalyvavo ir 434 Alytaus rajono savivaldybės gyventojai, iš kurių 227 moterys ir 207 vyrai. Tyrime dalyvavusių Alytaus rajono gyventojų amžiaus vidurkis – 45 metai.

Lietuvos suaugusiųjų gyvensenos tyrimo metu buvo nagrinėjama sveikatai įtaką daranti elgsena, apimanti mitybos ir fizinio aktyvumo įpročius. Klausimai apėmė tam tikrų maisto produktų vartojimo ir fizinio aktyvumo veiklų dažnį. Išanalizavus sveikatai palankių maisto produktų vartojimo ir fizinio aktyvumo veiklų atsakymų pasiskirstymą paaiškėjo, kad iš apklausoje dalyvavusių Alytaus rajono gyventojų bent kartą per dieną vaisius valgo trečdalis (33,6 proc.), daržoves - pusė (49,5 proc.), o energinga fizine veikla bent 30 min. 5 dienas per savaitę ir daugiau užsiima keturi iš dešimties (42,9 proc.) apklaustųjų. Ištyrus sveikatai mažiau palankių produktų vartojimą pastebėta, kad saldumynus valgo penktadalis (18,9 proc.), gazuotus saldžiuosius gėrimus rečiau nei kas dešimtas (7,1 proc.), energinius gėrimus – 2,8 proc., o papildomai druskos į paruoštą maistą deda keturi iš dešimties (40,6 proc.) respondentų. Analizuojant ryškesnius skirtumus tarp lyčių pastebėta, kad moterys beveik dvigubai daugiau valgė vaisių (atitinkamai 42,3 proc. ir 24,2 proc.) ir dešimtadaliu daugiau daržovių (atitinkamai 55,5 proc. ir 43,0 proc.). Verta pastebėti, kad sveikatos elgsenos situacija tiek Alytaus rajone, tiek Lietuvoje yra panaši, išskyrus fizinio aktyvumo veiklą: Alytaus rajono gyventojai 14,6 proc. daugiau užsiima energinga fizine veikla bent 5 dienas per savaitę. Atsakymų pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje pavaizduotas 13 paveikslėlyje.

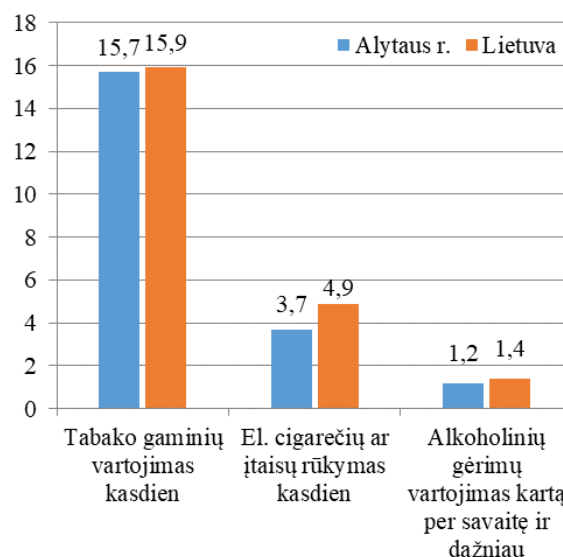

13 pav. Respondentų sveikatos elgsenos atsakymų pasiskirstymas Alytaus r. ir Lietuvoje
(proc.)

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama sužinoti sveikatai neigiamą įtaką darančių veiksnių pasiskirstymą populiacijoje. Rizikingo elgesio tyrimo dalį sudarė labiausiai visuomenėje paplitę žalingi įpročiai: tabako gaminių vartojimas, elektroninių cigarečių rūkymas, alkoholinių gėrimų ir narkotinių medžiagų vartojimas. Klausimyne buvo nagrinėjama rizikingos elgsenos pasireiškimas per pastarąsias 30 dienų ir per paskutinius 12 mėnesių. Išanalizavus rezultatus nustatyta, kad šeštadalis (15,7 proc.) Alytaus rajono gyventojų vartoja tabako gaminius kasdien (tiek per pastarąjį mėnesį, tiek per paskutinius 12 mėnesių). Elektronines cigaretes ir panašius įtaisus per paskutines 30 dienų rūkė 4,2 proc., o per pastaruosius 12 mėn. – 3,7 proc. apklaustųjų. Taip pat, remiantis respondentų atsakymais, išsiaiškinta, kad per paskutines 30 dienų alkoholinius gėrimus kasdien vartojo kiek daugiau nei 1 proc. (1,2 proc.) tyrimo dalyvių, identiška dalis (1,2 proc.) teigė, kad per pastaruosius 12 mėn. alkoholį vartojo kartą per savaitę ir dažniau. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų (narkotikų) be gydytojo paskyrimo bent kartą per savo gyvenimą yra vartoję kas dešimtas (10,4 proc.) Alytaus rajono apklausos dalyvis (Lietuvoje – 12,0 proc.). Išnagrinėjus sveikatai žalingos elgsenos skirtumus tarp lyčių pastebėta, kad vyrai daugiau nei 4 kartus dažniau per paskutines 30 dienų kasdien vartojo tabako gaminius (atitinkamai 26,1 proc. ir 6,2 proc.) ir 3 kartus dažniau per pastaruosius metus vartojo alkoholinių gėrimų kartą per savaitę ir dažniau, lyginant su moterimis (atitinkamai 33,3 proc. ir 11,0 proc.). Be to, lyginant su moterimis, vyrai dažniau prisipažino, kad bent kartą gyvenime vartojo narkotinių ar psichotropinių medžiagų be gydytojo paskyrimo (atitinkamai 5,3 proc. ir 16,1 proc.). Svarbu pastebėti, kad nebuvo nė vienos moteriškos lyties respondentės, pažymėjusios kasdienio alkoholio vartojimo pasirinkimą (0,0 proc.). Lyginant situaciją Alytaus rajone ir Lietuvoje, ryškių skirtumų nepastebėta. Rizikingo elgesio (išskyrus narkotinių medžiagų vartojimą be gydytojo paskyrimo) per paskutines 30 dienų ir per paskutinius 12 mėnesių atsakymų pasiskirstymas pavaizduotas 14 ir 15 paveikslėliuose.

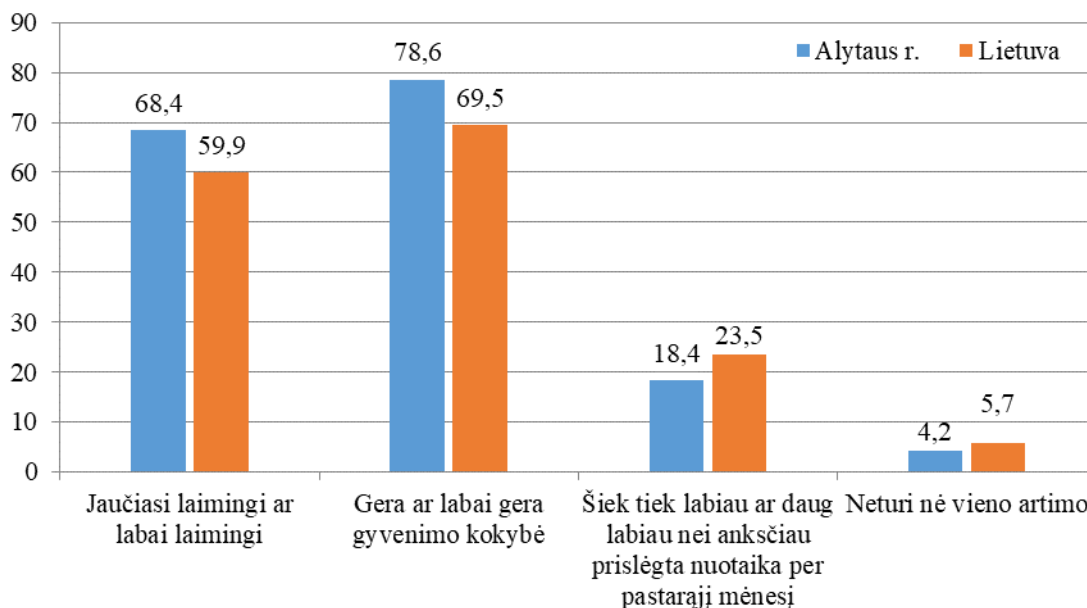

14 pav. Respondentų rizikingo elgesio, atlikto per paskutines 30 dienų, atsakymų pasiskirstymas Alytaus r. ir Lietuvoje (proc.)

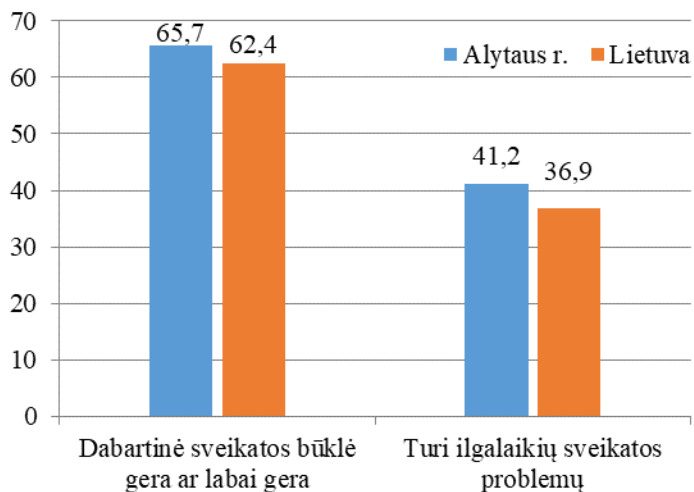
15 pav. Respondentų rizikingo elgesio, atlikto per paskutinius 12 mėnesių, atsakymų pasiskirstymas Alytaus r. ir Lietuvoje (proc.)

Suaugusiųjų gyvenimo apklausą apėmė ir subjektyvus psichikos sveikatos vertinimas. Tiriamųjų buvo klausiama apie laimingumą, gyvenimo kokybę, prislėgtą nuotaiką ir ryšį su artimaisiais, kuriais gali pasitikėti. Išanalizavus pozityvias psichikos sveikatos reikšmes nustatyta, kad labai laimingi ir laimingi jaučiasi 7 iš 10 (68,4 proc.) Alytaus rajono respondentų, o gyvenimo kokybę kaip gerą ar labai gerą vertina daugiau nei trys ketvirtadaliai (78,6 proc.) apklaustųjų. Tuo tarpu, prislėgtą nuotaiką, nerimą šiek tiek labiau ar daug labiau nei anksčiau pastarąjį mėnesį jautė penktadalis (18,4 proc.) tyrimo dalyvių, o teigė neturintys nė vieno artimo žmogaus, kuriuo galėtų pasitikėti, susidūrus su sunkiomis asmeninėmis problemomis, 4,2 proc. visų respondentų. Palyginus šalies ir Alytaus rajono respondentų pozityvias psichikos sveikatos reikšmes paaiškėjo, kad laimingesni ir geresne gyvenimo kokybe pasižymėjo Alytaus rajono gyventojai. Tyrimo dalyvių subjektyvių psichikos sveikatos vertinimų pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje pavaizduotas 16 paveikslėlyje.

16 pav. Respondentų psichikos sveikatos atsakymų pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje (proc.)

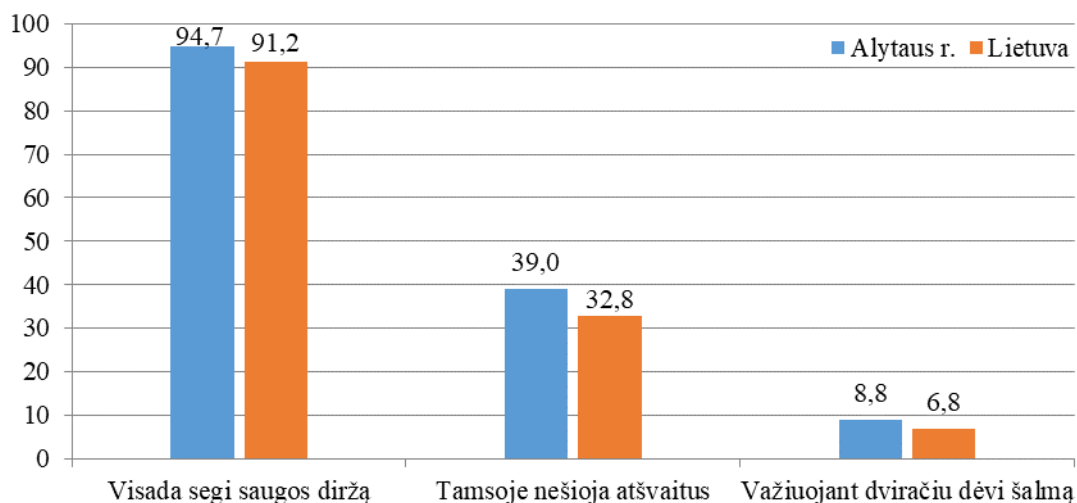
Tyrimo dalyvių taip pat buvo prašoma įvertinti savo sveikatos rodiklius: dabartinę sveikatos būklę vertinant nuo labai geros iki labai blogos. Daugiau nei pusė (65,7 proc.) Alytaus rajono respondentų savo sveikatos būklę vertino kaip gerą ar labai gerą, nors keturi iš dešimties respondentų teigė turintys ilgalaikių sveikatos problemų. Apklaustųjų sveikatos kokybės vertinimo pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje pavaizduotas 17 paveikslėlyje.

17 pav. Respondentų sveikatos kokybės atsakymų pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje (proc.)

Suaugusiųjų gyvenamosios tyrimo metu taip pat buvo siekiama sužinoti apie respondentų elgesį, susijusį su saugumu: kaip dažnai dėvi atšvaitus ir šalną, važiuojant dviračiu, bei segi saugos diržus. Didžioji dalis (94,7 proc.) Alytaus rajono apklaustųjų teigė, kad visada segi saugos diržą, važiuojant

automobiliu ir šis rezultatas yra aukštesnis už bendrą šalies vidurkį (91,2 proc.). Visada tamsiu paros metu atšvaitus segi daugiau nei trečdalis (39,0 proc.) tyrime dalyvavusių Alytaus rajono gyventojų. Lyginant su Lietuva, atšvaitus seginčių dalis yra didesnė (32,8 proc.). Pastebėtas atotrūkis ir tarp lyčių: pusė (50,0 proc.) visų respondentų tamsoje visada dėvi atšvaitus, tai yra beveik dvigubai daugiau nei vyrai (27,1 proc.). Šalmų dėvėjimas važiuojant dviračiu neatrodo svarbi saugumo priemonė nei Lietuvos, nei Alytaus rajono gyventojams, nes vos 6,7 proc. Lietuvos ir kiek daugiau – 8,8 proc. rajono respondentų pasisakė dėvintis šalmus. Apklaustųjų saugaus elgesio vertinimas Alytaus rajone ir Lietuvoje pavaizduotas 18 paveikslėlyje.

18 pav. Respondentų saugaus elgesio atsakymų pasiskirstymas Alytaus rajone ir Lietuvoje (proc.)

IŠVADOS

1. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuolatinių gyventojų skaičius Alytaus rajone 2021 m. – 25581, didžiausia dalis (31,5 proc.) gyventojų priklauso 45–65 m. amžiaus grupei.
2. 2021 m. vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Alytaus rajone – 74,7 m. ir lyginant su 2020 m. pailgėjo 1,5 m.
3. Alytaus rajone ilgalaikio nedarbo lygis 2021 m. buvo 4,7 proc, tai yra 0,3 proc. mažesnis nei šalyje (5,0 proc.).
4. 2020 m. pagrindinės sergamumo priežastys – kraujotakos, virškinimo ir kvėpavimo sistemos ligos. Dažniau šiomis ligomis sirgo rajono moterys.
5. Pagrindinės mirties priežastys – širdies ir kraujagyslių sistemos ligos, piktybiniai navikai ir išorinės mirties priežastys. 2021 m. Alytaus rajone registruotos 561 mirtis (moterų – 287, vyrų – 274).
6. Alytaus rajono savivaldybės rodiklių reikšmės, palyginti su Lietuvos vidurkio rodikliais, pasiskirsto taip: 25 rodiklių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalioji zona), 4 rodiklių reikšmės atitinka Lietuvos vidurkį (geltonoji zona), 30 rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis (raudonoji zona).
7. 2022 m. vykdytas Lietuvos suaugusiųjų gyvenimo tyrimas atskleidė, kad Alytaus rajono gyventojų sveikatos elgsena yra panaši į Lietuvos vidurkį, išskyrus fizinį aktyvumą, kuris lenkia bendrus šalies rezultatus. Lyginant su Lietuva, žalingų įpročių paplitimas tarp respondentų buvo mažesnis. 8 iš 10 apklaustųjų savo gyvenimo kokybę vertino kaip labai gerą arba gerą (šalyje – 7 iš 10).

Ataskaitą parengė

Alytaus rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras